తిర్యగ్విద్వన్మహాసభ.

&

మూషకాసురవిజయము.

ఈనాటకములందు వచ్చుపాత్రములు.

కామధేనువు—మృతినొందినగోవు.

వత్సము—కామధేనువుబిడ్డ.

అశ్వపతి—కామధేనువు మిత్రుఁడు.

గోదేవి—కామధేనువు చుట్టము.

వృషభేంద్రరావు—కామధేనువు బంధువు.

మేషేశ్వరుఁడు—కామధేనువు మిత్రుఁడు.

భైరవమూర్తి—కామధేనువు భృత్యుఁడు.

కొంక నక్కదీక్షితులు—ఒక సభాపతి.

రామబంధుశాస్త్రి—ఒక సభాపతి.

మార్జాలపంతులు—కామధేనువు భృత్యుఁడు.

గార్ధభేంద్రశాస్త్రి—కామధేనువు బంధువుఁడైన విద్వాంసుఁడు.

బక సోమయాజులు—ఒక సభాపతి.

వ్యాఘ్రావధానులు—ఒక సభాపతి.

వరాహభట్టు—ఒకసభాపతి.

ఆంజనేయశర్మ—ఒకసభికుఁడు.

మర్కటజోస్యులు—ఒకసభికుఁడు.

తిమ్మన్నచయనులు—ఒక సభికుఁడు.

మల్లుభట్లు—ఒక సభికుఁడు.

మూషకాసుర విజయము.

మూషకభట్టరు—ఒకపందికొక్కు.

శశకపతిరావు—ఒక కుందేలు.

మూషికాంబ—మూషకభట్టరు భార్య.

తిర్యగ్విద్వన్మహాసభ.

కామధేనువును, వత్సమును,

రంగము—మహారణ్యపురము.

[వృషభేంద్రరావుగారును, గోదేవిగారును, అశ్వపతిగారును, మేషేశ్వరుడుగారును, ప్రవేశించుచున్నారు.]

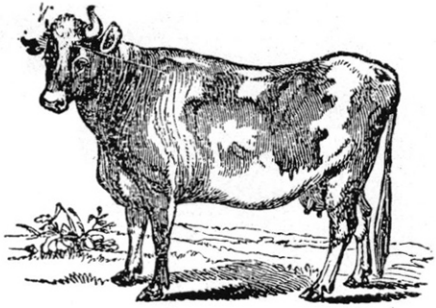

అశ్వపతిగారు. గోదేవిగారు.

అశ్వ—వృషభేంద్రరావుగారూ! మీరుఅదేపనిగా దుఃఖపడి యేమిచెయ్యగలరు? వెయ్యేళ్ళుయేడ్చినా పోయిన కామధేనువు మళ్ళీ లేచిరాదు. మనమందరమూ దురదృష్టవంతులముగనుక కామధేనువున కకాలమరణము సంభవించినది. ఆ సాధుత్వమూ, ఆ ధైర్యము, ఆ దానశీలత యేఆవుదగ్గిరనైనా వున్నవా? కామధేనువుపాలు తాగి యెందరుబ్రతికేవారు! మనభైరవమూర్తి నేటివరకూ ఆవుపాలతోనే బ్రతికినాడుగదా? మార్జాలపంతులు ఆవుపాలతోనే బ్రతుకలేదా? యింకా యెందరు పాలుతాగేవారు? యెందరు పెరుగు తాగేవారు? యెందరు మజ్జిగపోసుకునేవారు? యెందరు వెన్నతినేవారు? యెందరు నెయ్యితాగేవారు? యెందరు జున్నుతినేవారు? ఇదంతా మనకప్పుడే స్వప్నమయిపోయింది. దుఃఖంమాని యిఖమనం బ్రతికియున్నవారి సంగతిచూడవలెను. పాపము! పోయినతల్లివద్ద పరుండి లేగదూడ యేప్రకారం యేడుస్తూవున్నదో చూడండి, మీరున్ను గోదేవిగారున్ను దాన్నివోదార్చి ఆదరించవలెను. యిప్పుడు బంధువులయిన మీకెంత దుఃఖముగావున్నదో స్నేహితులమయిన మాకున్ను అంతకంటె యెక్కువదుఃఖముగానేవున్నది.

గోదేవి—అయ్యా! దీనులకోరికలను కొనసాగించే కామధేనువు పోయిన తరువాత మేముయెట్లా యేడవకుండా వుండగలము! యిఖ మమ్మలిని పోషించే దిక్కెవ్వరున్నారు? ఓకామధేనువా! నీగుణాలు తలుచుకుంటే దుఃఖం పొర్లి పొర్లి వస్తూవున్నది.

వృషభేంద్రరావుగారు.

వృష—ఓ కామధేనువా! లోకములోమమ్ము వంటరిగాళ్ళనుచేసి పోయినావా! ఆదివరదాకా నీప్రాపుమాకు వుండడంచేత పెద్దపులులయినా మావంక తేరిచూడడానికి భయపడుతూవుండేవి. నీవులేకపోవడంచేత నక్కపోతులుకూడా మమ్ము లోకువచేస్తవిగదా?

మేషే—అశ్వపతిగారూ! నక్కలంటే జ్ఞాపకమువచ్చినది. బ్రతికివున్నంతకాలమూ లోకోపకారముగా పెరిగిన యీశరీరమును మనము నక్కలపాలూ రాబందులపాలూ కానియ్యగూడదునుకుండీ. మనమిత్రమయిన కామధేనువు మనతోయెప్పుడూ యీసంగతే ముచ్చటిస్తూ వుండడం మీరెరుగుదురు గదా?

అశ్వ—అవును మనలో యిదివక చెడ్డదురాచారంగా వున్నది. మనంగౌరవించే శరీరమును మనకళ్ళయెదుట నక్కలూ రాబందులూ పీకుక్కతింటూవుంటే యెట్లాసహించగలము? ఈకళేబరమును తప్పకుండా దహనమే చేయింతాము.

వృష—అవశ్యంగా దహనమే చేయింతాము.

గోదే—"గోబ్రాహ్మణేభ్యః" అన్నాడుగనుక, వెనుకచెప్పిన బ్రాహ్మలకే అగ్నిసంస్కారం జరుగుతూవుండగాముందుగాచెప్పిన గోవులకెందుకుజరగకుండదు?

వృష—మనభైరవమూర్తిన్నీ మార్జాలపంతులున్ను సభావతులను తీసుకుని వస్తూవున్నారు. వారితో ఆలోచింతాము.

భైరవమూర్తిగారు.

[భైరవమూర్తియ, వాగ్జాలపంతులును, కొంకనక్క దీక్షితులతోను రామబంధుశాస్త్రితోను ప్రవేశించుచున్నారు]

కొంక — ఏమయ్యా! వృషభేంద్రరావుగారూ! రాత్రి పడుతూ వున్నా యింకా శవాన్ని అట్టేపెట్టుకుని కూర్చున్నారు? వెంటనే సమాధి ప్రయత్నం చెయ్యండి.

వృష—మావాళ్ళు దహనంచెయ్యవలెనని ప్రయత్నంచేస్తూవున్నారు. సభాపతులకేమీ ఆక్షేపణలేదుకదా?

కొంక—మాకు కావలసినంత ఆక్షేపణవున్నది. పూర్వాచార విరుద్ధమైన కార్యంచెయ్యగూడదు.

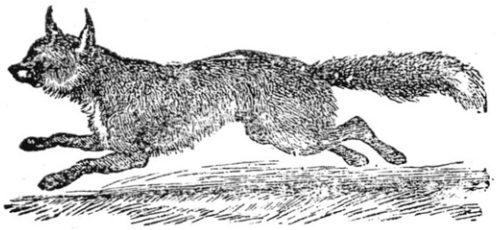

కొంకనక్క దీక్షితులుగారు.

రామ—దహనం చెయ్యడమంత ఆక్షేపణార్హమైనపని మరివకటిలేదు. ఎక్కడనైనా మనుష్యులకు దహనం వున్నదిగాని గోజాతికి దహనంవున్నదా ?

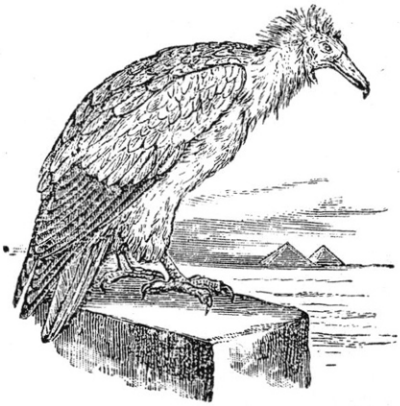

రామబంధుశాస్త్రిగారు.

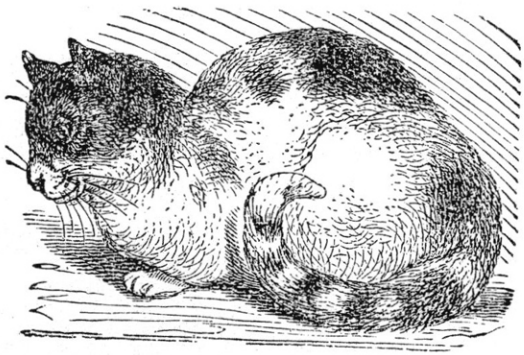

మార్జాలపంతులుగారు.

అశ్వ—అయినా యీసంగతి సభాపతులందరూ వచ్చినతరువాత ఆలోచించి యేమిచెయ్యడానికీ నిశ్చయంచేతాము.

కొంక—ఇది ఆసభాపతులతో ఆలోచించనక్కరలేదు. ఇందులో మేమే ప్రధానులము. వ్యాఘ్రావుధానులు యేమయినా సరే అంటాడు. మాలోకలిసిరాడు. వరాహభట్లున్ను బకసోమయాజులున్ను యీవిషయంలో ధర్మనిర్ణయం చెయ్యడానికి అర్హులుకారు.

రామ—ధర్మశాస్త్రాలు చూచిననేను సిద్ధాంతంగా చెపుచూవున్నాను. ఈవిషయంలో దహనకర్మ యెంతమాత్రమూ వల్లపడదు.

కొంక—రామబంధుశాస్త్రి అలాగుదృఢంగా చెపుచూవున్నాడుగనుక ఖననకర్మకు శవాన్ని యిప్పుడే ప్రేతభూమికి తీసుకొనివెళ్ళి ప్రయత్నంచెయ్యండి.

రామ—యీరాత్రియేకర్మ చెయ్యగూడదు. ధర్మశాస్త్రం చూడవలెను. తక్కినసభాపతులంతా వచ్చినతరువాత రేపువుదయాన్న అందరితోనూ ఆలోచించి మరీచేతాను. పెద్దలంతావుండగా స్వతంత్రించి యేపనిచెయ్యడమూ భావ్యం కాదు. శవాన్ని తెల్లవారిందాకా అట్టే వుండనియ్యండి.

కొంక—తెల్లవారిందాకా పీనుగుతో జాగారంచెయ్యడంకష్టం. పాపంవాళ్ళను చికాకులుపెట్టక యిప్పుడే కార్యం కానియ్యండి. వృషభేంద్రరావుగారూ! వాహకులనుసిద్ధంచేయించండి.

రామ—వృషభేంద్రరావుగారూ! మీరతనిమాటవిని తొందరపడకండి. నేను యిప్పుడే చెప్పుచూవున్నాను. మీరుతొందరపడి సభవారి ఆలోచనలేకుండా

చేస్తే తరువాత చాలాచిక్కులలోపడిపోచారు. శాస్త్రంచూడవలెను. ఆతనుయీ మాటలు స్వలాభంకోసం చెప్పుచూవున్నాడుగాని పరమార్థంచూచి చెప్పడంలేదు.

కొంక—నీవునీలాభంకోసమే చెప్పుచూవున్నావుగాని పరమార్థచింతతో చెపుచూవున్నావా? పీనుగు యింట్లోవుండగా వాళ్ళదుఃఖంచూచి భరించడం మహాకష్టం. వృషభేంద్రరావుగారూ! ఆతనితెలివితక్కువ మాటలువిని మీరు మోసపోకండి. ఆతను యెంతసేపైనా పూరికే వాగుతూనే వుంటాడు. తెల్లవారిందాకా ఆట్టేవుంచితే యితనూ యితనిచుట్టూవుండే కోతులచట్రమూ మిమ్మలిని వేపుకు నితించారు. నిండినయింట్లో శవంవుండగూడదు. సరంజాం చేయించండి.

రామ—చేయించకండి. వారేదీక్షకులూ! మోటతనంచెయ్యకు. అవతల శాస్త్రమూ మరివకటా! నీకొంకనక్కచేష్టలుమాని పెద్దలువచ్చిందాకా వోపికపెట్టు. ధూర్తతనమేకాని నీకు శాస్త్రంయేమీ తెలియదు.

కొంక—ఓరిపక్షికుంకా! పూరికే యెగిరిపడడమేకాని నీకుమాత్రం మహాశాస్త్రం తెలిసియేడిసిందిలే. నీవుపీనుగులను పీక్కుతినే పక్షిముండాకొడుకవు. నామాటకడ్డంరాకు.

రామ—నీనక్కజిత్తులునాకుతెలుసును. మాకేమీలేకుండా అంతానీనోట్లోనే పడవేసుకోవలెనని చూస్తూవున్నావు నీవెన్నికూతలుకూసినా పెద్దలంతా వుంటూవుండగా నీగంతులుసాగవు. నీవుమాత్రం పీనుగులను పీక్కుతినే ముండాకొడుకవుకావా?

కొంక—నక్కనోటగడ్డకొట్టి అంతానీవేమిగింగవలెనని నీవుచూస్తూవున్నావు. నాదేహంలో ప్రాణంవుండగా నాకులేకుండా నీకుదక్కనిస్తానా? నేను పీనుగులను పీక్కుతినే ముండాకొడుకునా?

వృష—మీరుయిద్దరూ పీనుగులను పీక్కుతినేవారే. ఆమాటలు యిప్పుడెందుకు పూరుకోండి. ఇష్టంవుంటే అవతలకుపోయి పోట్లాడుదురుగాని యిప్పుడుశవం బయటకువెళ్ళే సాధనంచూడండి. యెవరిలాభం నిమిత్తం వారు చూచుకోక వుభయులూకూడా న్యాయం విచారించండి.

కొంక—మీరు సెలవిచ్చినమాట బాగావున్నది వృషభేంద్రరావుగారూ! చెవులోమాట. (రహస్యముగా) శవాన్ని తెల్లవారిందాకా—ఇంపెడితే రేపుతానూ తనబంధువులూవచ్చి తినవలెనని ఆపక్షిముండాకొడుకు ప్రయత్నం. శవాన్నిరాం బందులు పీక్కుతిననిస్తే బహుపాపము. బ్రతికిననాళ్ళూ గొప్పగా బ్రతికిన కామధేనువును, చచ్చినతరువాత పశువులనోట్లో పడనియ్యకండి. నేనూ మీచతుష్పాదకో

టిలోవాణ్ని గనుక, నాకడుపునిండితే యిహానికీ పరానికీకూడా లోపంలేదు. అంతే కాకుండా బంధుపోషణఫలం లభిస్తుంది. ఈ కామధేనువు శరీరం బ్రతికినప్పుడూ చచ్చిన తరువాతనూ కూడా బంధుపోషణమునకే వుపయోగ పడుతుంది. (ప్రకాశముగా) మీలో వాహకులుగా వుండేవారెవరో లెండి.

వృష—(తనలో) ఓరినిశాచరుడా! నీమనసులో యెంతపాపపు వూహ వున్నదిరా!

రామ—మీ రాపనిమాత్రం చేయించకండి. ఆముండాకొడుకు మీవద్ద నక్రవినయాలు కనపరచి తుదకునమ్మించి మోసంచేస్తాడు. వీడికి వంచకమన్నపేరు స్వభావంగానే వున్నదిగదా? వృషభేంద్రరావుగారూ! నక్రరహస్యము. (అనిచెవిలో) యీరాత్రిమీరు పాతిపెడితే తనబంధువులైన నక్రలను నాలిగింటినీ తీసుకునివచ్చి పెల్లవించుకొని తినరలెనని వీడిప్రయత్నం. వీడిమాట సాగనియ్యకండి. ఆపవిత్రశరీరం నక్రలనోట్లో పడడంకంటె మావంటి మహాద్విజుల గర్భంలో పడితే పుణ్యమూ పురుషార్థమూవున్నది.

కొంక—నీవు కూసేదేమిటో బిగ్గరగాకుయ్యి. నీశాస్త్రాలూ గీస్త్రాలు తీసుకొనిపోయి తుంగలో వూరదొక్కు. నామాటకు అడ్డంవచ్చి అట్టే యెగిరిపడుతూ వున్నావంటే గొంతుకకాయ కొరికివేస్తాను.

రామ—నేనుశాస్త్రం వున్నదంటూవుంటే, పిడివాదంతో మోటతనంచెయ్యడం నీకుధర్మంకాదు. అగుగో గార్దభేంద్రశాస్త్రిగారు పరామర్శ నిమిత్తం కాబోలును వస్తూవున్నారు. ఆయనబహుపెద్దలు. శాస్త్రవిషయం వారిని అడుగుదాము. ఆవీభూతిధారణంయేమి? ఆశాంతముఖంయేమి? ఆయన కేవలశివస్వరూపులు.

కొంక—నేనుగానా శివస్వరూపుణ్ని.

వృష—ఆశాస్త్రుల్లుగారు మావారే. దహనవిషయంకూడా వారినే అడుగుదాము.

[గార్ధభేంద్రశాస్త్రిలవారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామ—శ్లో. శుక్లాంబరధరంవిష్ణుం । శశివర్ణం చతుర్భుజం
ప్రసన్న వదనంధ్యాయే । త్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే.

వృష—ఏమయ్యా! యీశ్లోకం చదివినావు.

రామ—నేను మహానుభావులయిన గార్దభేంద్రశాస్త్రిలవారిని శ్లోకరూపముగా స్తుతిచేసినాను.

వృష—ఇది ఆయనస్తుతి యేలాగైనది?

రామ—ఎలాగైందో చెపుతాను. నాపాండిత్యప్రభావం చిత్తగించండి.—శుక్లాంబరధరం=తెల్లనైనబట్టలు ధరించినటువంటిన్నీ,—గాడిదెలు చాకలవాళ్ళు వుతికినతెల్లబట్టల మూటలుమోయ్యడం అందరికీ తెలిసిన హంశమేగదా—విష్ణుమ్-సర్వత్ర వ్యాపించివుండే టటువంటిన్నీ—గాడిదయే పెంటమీదపడితే ఆపెంటమీద కనపడుతూవుండడం ప్రతివారున్నూ యెరుగుదురు—శశివర్ణం=చంద్రునివంటి రంగుకల్లగినటువంటిన్నీ—గాడిద చంద్రునివలె తెలిగావుండడము ప్రత్యక్షమే-చతుర్భుజం=నాలుగు చేతులు గలిగినటువంటిన్నీ—అవిగో వెనుకటివి రెండూ ముందువి రెండూకలిసినాలుగు భుజములు—ప్రసన్నవదనం=కలకతేరిన ముఖం కలిగినటువంటిన్నీ—ఆముఖంచూస్తేనే గాడిదెముఖం శాంతమైనదైనట్టు స్పష్టమవుతూవున్నది—(గాడిదెను) సర్వవిఘ్నోపశాంతయే = సమస్తవిఘ్నములున్నూ శాంతించడంకొరకు—గాడిదె యెదురుగా రాకుండా వుండడమూ ఆసమయంలో వికారపు కూతలుకుయ్యకుండా వుండడమూ నే విఘ్నశాంతికరము— ధ్యాయేత్ = ధ్యానిస్తూవున్నాను.

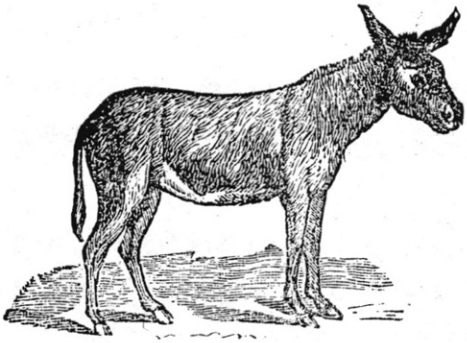

గార్ధభేంద్రశాస్త్రులవారు.

వృష—అంతా బాగానేచెప్పినారుకాని చివరక్రియలోమాత్రం చెడకొట్టినారు. ధ్యాయేత్తంటే ధ్యానిస్తూవున్నానని అర్థముగాదు. అదియేకాలమో యేపురుషమో సెలవియ్యండి.

కొంక—గాడికి క్రియలూ గ్రియలూకూడా తెలిసియేడిసినవా? యేవో తొట్టి మొట్టికూతలు నాలుగుకూసినాడు పోనియ్యండి.

రామ—"వో" అంటే "నా" రాని పశువువు నీవుకూడా ఆక్షేపించవలెనా? నోరు మూసుకొనివూరుకో. అర్థసారస్యము వట్టి చతుష్పాదజంతువవు నీకేమి తెలుస్తుంది? తప్పుచెప్పినా వొప్పుచెప్పినా శాస్త్రార్థం ద్విజాగ్రగణ్యులమైన మేము చెప్పవలెను.

కొంక—అర్థసారస్యంకాదు బ్రాహ్మణార్థసారస్యం నీకు తెలుసును. నేను చతుష్పాద జంతువునయితే నీవు ద్విపాదపశువువు. అందుచేతనూ నీవు నాలోసగమేకాని నాకంటె యెక్కువవాడవుకావు.

రామ—నేను కులంగలవాణ్ని మావంశకర్తఅయిన జటాయువు శ్రీరాములవారికి మహోపకారం చెయ్యడంచేత మాకులంవారికందరికీ రామబంధువులని పేరువచ్చినది.

కొంక—నేనునీకంటెనూ కులంగలవాణ్ని. మాపెద్దలు మృగరాజయిన సిం

హంవద్ద పరిఘాసులు గావుండేవారు. మాపూర్వులలో వకడు నీరికడవలోపడి మృగరాజ్యాధిపత్యం చేసినాడు మీ రాళ్ళుచచ్చగాళ్ళు; మేము మహారాజులము.

రామ—నీమాటలకేమి ప్రమాణము?

కొంక—నీమాటలకేమి ప్రమాణము?

రామ—నామాటలకు రామాయణం ప్రమాణం.

కొంక—నామాటలకు పంచతంత్రం ప్రమాణం.

రామ—పంచతంత్రం ప్రమాణగ్రంథంకాదు.

కొంక—రామాయణ మంతకముందేకాదు.

రామ—శాస్త్రుల్లగారూ! ఆరెండిట్లో యేదిప్రమాణగ్రంథ మోపండితులుమీరు సెలవియ్యండి.

గార్ధ—నేను సత్యం చెప్పుతాను మీరు యీవిషయంలో పోట్లాడకండి. మనుష్యకృతమైన పంచతంత్రంకంటె ఋషిప్రోక్తమైన రామాయణ మెక్కువ ప్రమాణము కాదషయా?

కొంక—ఈయన చతుష్పాదజంతువుగనుక మాబంధుకోటిలో వాడనుకుంటే ప్రతిపక్షులలోచేరి పక్షపాతంచేసినాడు. ఎంతచదువుకున్నా గాడిదెకు బుద్ధివుండదు. మాకుమావచనమే ప్రమాణంకాని యీగాడిదకూతలు ప్రమాణంకావు. నీతిశాస్త్రమైన పంచతంత్రంకంటె కేవలకావ్యమైన రామాయణం యెక్కువప్రమాణమనే యీగాడిదె యిప్పుడు నమస్కారార్హమైనది యేలాగయినది?

రామ—మనకు నమస్కారార్హమైనందుకు ఆశ్చర్యమేమున్నది? పూర్వం శ్రీకృష్ణమూర్తివారి తండ్రిఅయిన వసుదేవుని వంటివాడుకూడా కుయ్యాకుండా వుండడానికి కాళ్ళుపట్టుకుని గాడిదెకు నమస్కారంచేసినాడు.

గార్ధ—సరే యీసరసం బాగానేవున్నది. అశ్వపతిగారూ! మరి కార్యంమాటయేమి ఆలోచించినాయ?

అశ్వ—మనవారికందరికీ యీకళేబరము దహనము చేయించవలెనని అభిలాషవున్నది.

గార్ధ—అలాగే కానియ్యవచ్చును. ఇది సర్వోత్కృష్టంగా వున్నది.

రామ—గోవును దహనం చెయ్యడం లోకంలో యెక్కడనైనా వృద్ధాచారము వున్నదషయ్యా? పెద్దలుమీరే యీలాగు అచారవిరుద్ధమైనమాటసెలవిస్తారేమి?

గార్ధ—ఆచారమా? ఆమాట మరిచిపోయినాను. ఆచారవిరుద్ధమైనకార్యం చెయ్యగూడదు, ఇప్పుడు ఖననమే కావలెనుగాని దహనంకూడదు.

కొంక—ఈవిషయంలో నిష్పక్షపాతముగా చెప్పినారు.

రామ—మాకు మరివక ధర్మశాస్త్ర సందేహంవచ్చింది. శవాన్ని యీ రాత్రే పాతిపెట్టవలెనో రేపటిదాకా వుంచవలెనో సెలవియ్యండి. నేను రేపటి దాకా వుంచవలెనంటూవున్నాను.

కొంక—నేను యివ్వడే ఖననం కావలెనంటూవున్నాను. మీరుయిందులో నిష్పక్షపాతంగా చెప్పవలెను. వాడు పక్షిగనుక, వాడికి పక్షపాతము సహజము.

గార్ద— నాకుపక్షపాతం యెందుకు ? న్యాయంచెపుతాను. ఎప్పుడుచేసినా చెయ్యవచ్చును. ఇట్లోవాళ్ళకు కష్టంగాతోస్తుందంటే, ఆపనియీరాత్రి చెయ్య వచ్చును. పెద్దలతో ఆలోచించవలెనంటే రేపటిదాకా వుంచనూవచ్చును. ఎలా గుచేసినా ఆక్షేపణలేదు.

రామ—మీరు యీసంగతి శాస్త్రంచూచి చెప్పినారా ? చూడకుండానే చెపుచూవున్నారా? కర్మతోచేరిన పనిగనుక మీరుబాగా ఆలోచించి మరీచెప్పవ లెను. ఎక్కడనైనా సూర్యాస్తమాన మయినతరువాత కర్మపుడుచుందండీ? ఒకవే ళ కామధేనువుకు ప్రాణం కడపట్టిందేమో! తెల్లవారిందాకాకూడా చూస్తే యీ లోగా ప్రాణంవచ్చేదీ లేనిదికూడా స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

గార్ధ—మీరు చెప్పిందిబాగానేవున్నది. ధర్మశాస్త్రం చూడవలెను. సూర్యుడు లేకపోతే కర్మపుట్టదు.

కొంక—మీధర్మశాస్త్రజ్ఞానంమొత్తుకున్నట్టేవున్నది. కర్మాపుడుతుంది అ న్నీ పడుతవి. శిష్టాచారంకంటెధర్మశాస్త్రం మహాయెక్కువదాపిమిటి? మేముఅ న్ని చోట్లా రాత్రిళ్ళే చేయిస్తూవున్నాము. సూర్యుడు రాత్రిళ్ళు అగ్నిహోత్రంలో ప్రవేశిస్తాడుగనుక అగ్నిహోత్రివుంటే రాత్రికర్మకు యేమీఅడ్డంలేదు. శాస్త్రుల్లు గారూ! మీరుయీలాగంటి తెలిసీ తెలియనిమాటలు చెప్పకండి. చచ్చినవాళ్ళు యేమిటి? మళ్ళీబ్రతకడం యేమిటి? యీమాటయెవళ్ళయినా వింటేనవ్వుతారు. శవం నిండినయిట్లో వుండగూడదు. వేగిరం సన్నాహం చేయించండి.

గార్ధ—ఇప్పుడు దీక్షితులుగారు చెప్పినదీనాకు సబబుగానేతోచుచున్నది. నేను యేదీ నిశ్చయంగాచెప్పలేను. శాస్త్రం యెలాగువప్పితే ఆలాగుచెయ్యండి. అదుగో సభాపతులువ్యాఘ్రావధానులుగారూ, వరాహభట్లుగారూ, బకసోమయాజు లుగారూ వస్తూవున్నారు. ఆలోచించి సభాపతులునలుగురూ యేలాగుచెప్పితే ఆలాగు చేతాము.

[వ్యాఘ్రావధానులుగారును, వరాహభట్లుగారును, బకసోమయాజులు గారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

బకసోమయాజులుగారు.

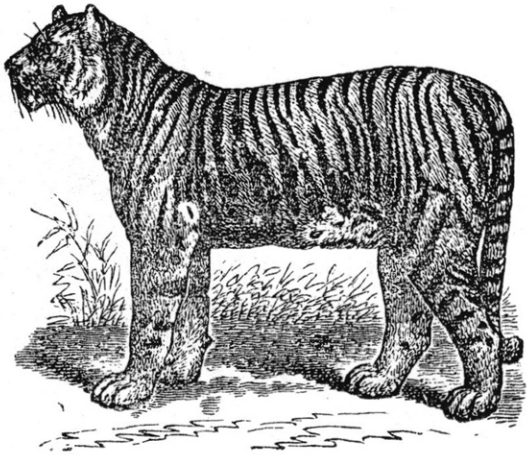

వ్యాఘ్రావధానులుగారు.

అశ్వ—సభవారేరయ్యా? సభావతులు మీరుమాత్రమే వచ్చినారు?

వ్యాఘ్ర—వెనుకనుంచి వారూవస్తూవున్నారు. మర్కటజోస్యులుగారు పంచాంగం నిమిత్తం వెళ్ళినారు. తక్కినవారూ వారితోనేవస్తారు.

రామ—ఈధర్మసందేహము ఒకసోమయాజులుగారి నడుగుదామా? ఆయన బహుతపశ్శాలి; అనేక యజ్ఞాలుచేసినారు; అయనతో సమానమైన ధ్యానము మరివకరికిలేదు, ఆయన మహాద్విజశ్రేష్ఠుడు; కవిచక్రవర్తి.

కొంక—మీవాడుగనుక పూరికే పొగడుతూవున్నావు. ఆయనాద్విజశ్రేష్ఠుడే; నీవూ ద్విజశ్రేష్ఠుడవే; ఆయన నీకంటెనూ ఘనుడు. నీవు చచ్చినవాటిని పీకుతింటావుగాని ఆయన బ్రతికివున్నవాటినే గుటుకున మింగివేస్తాడు. యజ్ఞాలకే మీలోపంలేదు. ఆయన తెల్లవారి లేచిందిమొదలుకొని నిత్యమూ మీనమేథాలు చేస్తూవుంటాడు. ఆయన ధ్యానమంతా చేపలను యేలాగుపట్టుకుందామా అనేకానిమరివకటికాదు. పక్షిగనుక ఆయనకూ నీవలెనే పక్షపాతం సహజమే.

రామ—వారిద్దరికీ విరోధం. సభవారు కొంకనక్క దీక్షితమాటలు విశ్వసించకండి.

కొంక—వారిద్దరూ మిత్రులు. సభవారు రామబంధుశాస్త్రిమాట విశ్వసించకూడదు.

వరా—మీ రిద్దరూ వూరికేయెందుకు కంఠశోషపడుతారు? సభవారు వస్తూవున్నారు వూరుకోండి.

రామ—కులం తక్కువవాడవు నీవా మమ్మలిని మందలించేవాడవు? వో పందీ! అట్టేకుయ్యక పూరుకో.

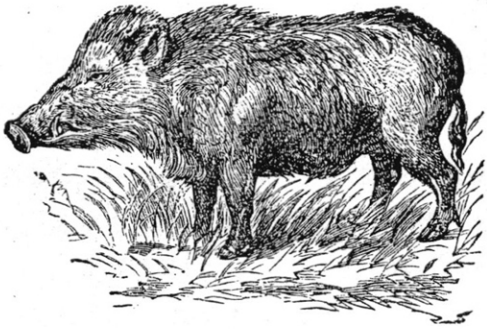

వరాహభట్టుగారు,

వరా—కావలిస్తే నీవు కులంతక్కువవాడవు. నేను కేవలమూ ఆదివరహా స్వరూపుడయిన విష్ణుమూర్త సంతతివాణ్ని ఓపక్షికానా! ఎగిరిపడబోకు.

కొంక—అలాబుద్ధిచెప్పు.

రామ—నీ నక్కజిత్తులు చాలించు.

[అప్పు డాంజనేయశర్మయు, మర్కటజోస్యులును, మల్లుభట్లును, తిమ్మన్న చయనులును, ప్రవేశించుచున్నారు,]

ఆంజనేయశర్మగారు.

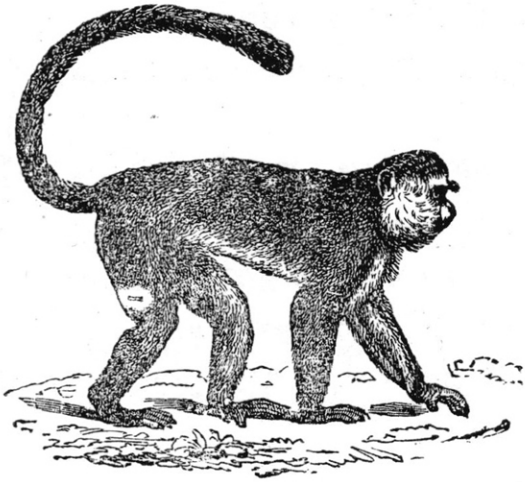

మల్లుభట్లుగారు

ఆంజ—ఏమిషయ్యా! మీలోమీరే కేకలు వేస్తూవున్నారు? సభవారితో యేమయినా ఆలోచించడమూ పెట్టడమూ వున్నదా లేదా?

రామ—ఆంజనేయశర్మగారు యేభృగడిచినవారు ధర్మశాస్త్రవేత్తలు తోక

వక్కటిలేదుకాని నాడు శ్రీరాములవారినిమిత్తం లంకకాల్చివచ్చిన అంజనేయులవారి అవరావతారులు. "అయ్యా! అంజనేయశర్మగారూ! కామధేనువుచచ్చిపోయినదిగదా? యీరాత్రి కర్మచేయించి శవాన్ని తీసుకుపోవచ్చునా?"

ఆంజ—(తనలో) యేలాగయినా మనకు లాభమున్నారికేమార్గం చూడవలెను. (బిగ్గరగా) తీసుకుపోకూడదు.

కొంక—నావద్ద కోతిచేష్టలుచెయ్యక యిప్పుడు యెందుకు తీసుకు పోకూడదో చెప్పు.

ఆంజ—ఇప్పుడు తీసుకవెళ్ళినా రేపుతీసుకునివెళ్ళినా ముందుగా ప్రాయశ్చిత్తం కావలెను-

మేషే—ఇదేమిటయ్యా! నీవువచ్చి కొత్తగొడవ తెచ్చిపెట్టినావు. లోకమంతా మెచ్చుకొనే కామధేనువుకు ప్రాయశ్చిత్తం యెందుకయ్యా.

ఆంజ—ఎందుకో నీకేమి తెలుస్తుంది? చిన్నప్పటినుంచీ ధర్మశాలస్థాలలో పుట్టిపెరిగిన మావంటివారికి తెలుస్తుందికాని కామధేనువు బ్రతికివున్నకాలంలో మహాపాతకంచేసింది కాబట్టి ప్రాయశ్చిత్తం కాకతీరదు.

వృష—ప్రాయశ్చిత్తంమాట చూచుకుందాముగాని చేసినపాపమేమిటోచెప్పు

ఆంజ—కావలసినన్ని పాపాలువున్నవి. కృతఘ్నులయిన మనుష్యులకు పాలు మొదలయినవి యివ్వడం మొదటిపాపం. ముట్టుకోవడానికైనా అర్హంకాని కుక్కకు పాలివ్వడం రెండోపాపం. విశ్వాసమున్నమాట యెరుగనిపిల్లికి పాలివ్వడం మూడోపాపం. ఈపాపాలన్నీ క్షమించినా ధర్మశాలనికి ప్రత్యక్షవిరుద్ధమయిన పశుగమనపాపం యేలాక్షమించడానికి వీలవుతుంది? ఆపాపం యెవరూ చెయ్యలేదనలేరుకదా? ఆపాపం చేసినందుకు యిప్పుడు దగ్గిరకూర్చుండి యేడుస్తూవున్న యీపట్సమే దృష్టాంతము. పశుగమనమే లేకపోతే యీదూడ యేలాగుపుట్టినది? కలియుగానికి ముఖ్యప్రమాణమయిన పరాశరస్మృతియొక్క దశమాధ్యాయములో

శ్లో. పశువేశ్యాదిగమనే మహిష్యష్ట్రీ కపీం తథా
ఖరీంచ సూకరీం గత్వాప్రాజాపత్యం సమాచరేత్.

అని వున్నది. కాబట్టి పశుగమన ప్రాయశ్చిత్తం ముందుగా జరగవలెను.

వృష—వోరినీనోట్లో పుండుపుట్టా! ఎన్నికోరుకూతలు కూసినావురా నాలుగుపోట్లు పొడిచి నీడొక్క బద్దలుచేస్తునా?

అశ్వ—వోరీ నీధర్మశాస్త్రం కాలిపోసూ! యీ కారుకూతలు ప్రేలినందుకు నెత్తిపెంకు యెగిరేటట్టుగా తన్నుదునా?

మార్జా—(తనలో) నాకువిశ్వాసం లేదంటూవున్నాడు. యిందులో నేనువిశ్వాసం కలిగివుంటాను. (ప్రకాశముగా) ఓరి మర్కటాధమా! కావలిస్తే నీకు నేను ప్రాయశ్చిత్తం చేయిస్తాను,

భైర—నోరికోతిముండాకొడకా! నన్ను ముట్టుకోవడానికీ ఆర్హంకాదుట్రా వీధిలోకిరా, నీకండలువూడదీసి నేనుముట్టుకోవడానికి తగినవాణ్ని ఆవుదునోకానో చూపిస్తాను.

ఆంజ—శాస్త్రుల్లుగారూ! ఆదౌర్జన్యం చిత్తగిస్తూవున్నారా? వృషభేంద్రరావుగారున్ను, ఆశ్వపతిగారున్ను, గడ్డితినే మాటలంటూవుంటే వూరుకోవడం సభవారికి న్యాయమేనా?

గార్ద—ఆశ్వపతిగారూ! వృషభేంద్రరావుగారూ! వూరుకోండి. మనంకార్యవాదులం తొందపరడకూడదు. వారుధర్మశాస్త్రం చూపిస్తూవుండగా మరివకలాగుఅనడం మనకు భావ్యంకాదు మనమందరమూ ధర్మశాస్త్రానికి బద్ధులమై యుండవలెను.

రామ—ఆపాపానికి ప్రాయశ్చిత్త మేమిటో సెలవిస్తారా?

ఆంజ—శ్లో.—గోగామీచత్రిరాత్రేణా గామేకాం బ్రాహ్మణోదదత్.—అని దానికింపశ్లోకములోనే వున్నది.

రామ—అలాగయితే నేను మహాద్విజుణ్ని. యీకామధేనువును సూర్యోదయం కాగానే నాకు దానంయిప్పించండి అన్నిపాపాలూ పరిహారమైపోచవి.

మల్లు—దానంచెయ్యడం చచ్చినగోవునా బ్రతికినగోవునా?

రామ—ధర్మశాస్త్రవిషయం నీకేమీ తెలియదుగాని నీకొండముచ్చు చేష్టలుమాని నోరుమూసుకువూరుకో.

వ్యాఘ్రా—బ్రతికివున్నగోవునైతే దానంనాకివ్వవలెను. నేనుపెద్దసభాపతిని.

రామ—నీకు సభాపత్వం యెనరిచ్చినారు?

వ్యాఘ్రా—నాచేతులుయిచ్చినవి; నానోరు యిచ్చినది. అనాథలైన మీకువలె సభాపత్యం నాకుపూర్వులనుంచి రావలసినపనిలేదు. మీవలెనేను శవాలినిపీక్కుతినేనాణ్ని గాను. మహారాజులాగు బ్రతికి వున్నవాళ్ళనే పీక్కుతింటాను. పూర్వులపేర్లుచెప్పి సభాపతులమని పోట్లాడడమేకాని పొట్టకోసినా మీలోవక్కడికీ చిన్నమెత్తు తెలివిలేదు. నేనునాస్వశక్తిచేతనే సభాపతిత్వం తెచ్చుకున్నాను. మీలోయెవరు నేనుసభాపతిని కానంటారోరండి వక్కసారిగా అందరిగొంతుకలూ కొరికివేస్తాను. (అని లేచుచున్నాడు.)

రామ—(తనలో) ఇతను బలవంతుడు. ఇతనితోపోట్లాడితే కార్యంలేదు,

(ప్రకాశముగా) అపరాధంవచ్చింది క్షమించండి

వరా—మనలో మనకు తగవులు కూడదు. మీరే అగ్రసభాపతులు. మే మందరమూ వప్పుకున్నాము. శాంతించి కూర్చోండి.

న్యాఘ్రా—ఆలాగయితేసరే.

అశ్వ—మీరు యిందాకా చెప్పిన ధర్మశాస్త్రం మనుష్యులవిషయమా? తిర్యగ్జాతులవిషయమా?

ఆంజ—అందరివిషయమూను. లోకంలో మనుష్యులకు వక్కధర్మశాస్త్రమూ పశువులకు వక్కధర్మశాస్త్రమూ వుంటుందా? అందరికీ వక్కటే ధర్మశాస్త్రం.

మేషే—మీధర్మశాస్త్రం చచ్చినవాళ్ళ విషయంలోనా? బ్రతికివున్నవాళ్ళవిషయంలోనా?

ఆంజ—ఓహోహో! మీరుకుశ్శంకలు మహాచేస్తూవున్నారే! ఇది అందరివిషయంలోనూ. బ్రతికివున్నవాళ్ళు ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకొమ్మంటే చేసుకోరుగనుక ముఖ్యంగా చచ్చినవాళ్ళ విషయంలోనే.

మేషే—ఆలాగయితే చచ్చినవాళ్ళచేత ప్రాజాపత్యవ్రతం యెట్లాచేయిస్తారు?

మర్కట జోస్యులుగారు.

తిమ్మన్న చయనులుగారు.

తిమ్మ—సభవారి యిష్టంవచ్చినట్లు చేయిస్తారు. ఆదంతా మీకెందుకు? సభవారు యేమిసెలవిస్తే అదేమాకు ధర్మశాస్త్రం.

అశ్వ—సింహ శరభ గండభేరుండాదులైన వుత్తములు వుపేక్షచేసి వూరుకోవడం చేత కోతులయొక్కా కొండముచ్చులయొక్కా ఆటలు సాగుతూవున్నవి. మీ

మనకు వచ్చినట్లల్లా చేయించడానికి యిదినోరువచ్చిన చెవులపిల్లుల యిల్లనుకున్నారా? మేము యిద్దరమూ తలచకుంటే యీదౌర్జన్యంచేసేవారిని డొక్కలు బద్దలయ్యేటట్టుగా తన్ని పడపొడిచి వదిలిపెడుతాము-

వృష—తొందరపడకండి ఆంజనేయ శర్మగారూ! మీరుచెప్పిన ధర్మశాస్త్రంలో 'కపీం' అని వున్నది గనుక యిప్పుడీసభవారి కందరికి ప్రాయశ్చిత్తమక్కరలేదా? 'ఖరీంచ, అని వున్నదిగనుక, గార్ధభేందశాస్త్రిగారికికూడా ప్రాయశ్చిత్తంకావలెను. 'సూకరీం, అనికూడా వున్నందున, సభాపతులైన వరహాభట్లుగారికీప్రాయశ్చిత్తం జరగవలసినదే.

ఆంజ—(తనలో) వీళ్ళకు సంస్కృతం తెలియయడం చాలాతంటాగా వున్నదే. (ప్రకాశముగా) బ్రతికివుండగా మనకాసంగతి ఆలోచించవలసిన పనిలేదు. చచ్చిపోయిన తరువాత ధర్మశాస్త్రాలుతీసి, అందరినీ యిలాగేచేస్తాము. మగవాళ్ళుకావడంచేత తమకడుపులోనుంచి పిల్లలు పుట్టరుగనుక వీరు మేమాపాపంచెయ్యనేలేదంటారు. వక్క అబద్ధమాడితే ఆస్నీమూసి పోతవి. రహస్యంలో జరిగేదానికి మనం యేమీ యిలాకా పుచ్చుకోకూడదు.

వృష—ఇదివరదాకా వ్యర్థమైన ప్రయాసపడ్డారు. మేము మొట్టమొదట దహన విషయంలో వేసిన ప్రశ్నకు సభవారివద్దనుంచి యేమీసమాధానం రాలేదు

వ్యాఘ్రి—తగినన్ని దహనాలుచేస్తే దహనం చెయ్యవచ్చును. మొదట వుత్కాంతి గోదానం చెయ్యవలెను. తరువాత వైతరిణీ గోదానం చెయ్యవలెను. సంచయనంనాడు వకగోదానం చెయ్యవలెను. దశాహంనాడు వకగోదానం చెయ్యవలెను. మాసికంనాడు వకటి చెయ్యవలెను. ఈగోదానాలన్నీ నాకు యిప్పిస్తే యేప్రాయశ్చిత్తమూ అక్కరలేకుండా నేను దహనం చేయిస్తాను. ఏమయ్యా సభాపతులు మీఅభిప్రాయం చెప్పండి.

వరా—మాకుతగిన దానాలుయిప్పిస్తే మేమూ వప్పుకుంటాము.

బక—వరాహభట్లుగారితో నేనూ యేకీభవిస్తాను.

రాము—(రహస్యముగా) దీక్షితులూ! కొంపమునుగుతూవున్నది. మనం యిందులో వప్పుకోకూడదు. పైకి యేమైనాఅంటే వ్యాఘ్రిప్రధానులు చంపివేస్తాడు.

కొంక—(రహస్యముగా) నాకూఅదేభయంగా వున్నది. అతనువక్కడు మనపక్షంలో చేరితే యెంతపనిఅయినా చేతుము. మేనయామ మార్జాలంవంతులు అందులో వుండడంచేత వ్యాఘ్రిప్రధానులు వాళ్ళల్లోచేరినాడు. ఇప్పుడాపక్షంలో

చేరినా యితను ఇదివరకు అనేకగోమేధాలూ అశ్వమేధాలూ చేసినవాడే మనమేదైనా మాయోపాయంపన్ని యీకార్యం చెడగొడుదాము

వ్రాఘ్రి—సభవారూరుకున్నారేమి ?

మల్లు—మాకుతగిన ఫలప్రదానాలు యిప్పిస్తే మేమువప్పుకుంటాము.

రాము—(రహస్యముగా) మించిపోచూవుంది. యేమైనా వుపాయం ఆలోచించినావా ?

కొంక—మర్కటజోస్యులూ ! మాట. (రహస్యముగా) ఇప్పుడునక్షత్రం మంచిదికాదని నీవు ఆటంక పెడుదూ. తెల్లవారినతరువాత మరిపక వుపాయం ఆలోచింతాము.

వ్రాఘ్రి—ఏమిటి మీముగ్గురూ మహా గుసగుసలాడుతూ వున్నారు ?

కొంక—ఏమీలేదు. కర్మకు ఇప్పుడు మంచిముహూర్తముగునా కాదా అని ఆలోచిస్తూయున్నాము.

వ్యాఘ్రి—మీఆలోచన తెగిందా యింకా తెగనేలేదా ?

మర్క—తెగింది. యీరాత్రి నక్షత్రం బాగావున్నదికాదు.

వృష—దహనానికి మంచినక్షత్రం యేమిటి? సభవారందరూ వప్పుకున్న పని వేగిరం కానియ్యండి

రాము—నక్షత్రం మంచిదికానప్పుడు చేయించడానికి మేమువప్పుకోము.

కొంక—నేనూ వప్పుకోను-

వృష—మీరు యిద్దరు వప్పుకోకపోతే యేమిలెండి.

గార్ద—వృషభేంద్రరావుగారూ ! మీరు సభవారితో వివాదపడబోకండి. వివాదపడితే అందరూ వప్పుకున్న కార్యం నిష్కారణంగా చెడిపోతుంది (రహస్యంగా) యింతలో మునిగిపోయిందేమిటి ? ఈ రాత్రి నాలుగు జాములు వోపికచేస్తురూ. తెల్లవారినతరువాత మేమంతావచ్చి కార్యం జరిగిస్తాము. (ప్రకాశముగా) అయ్యా సభవారికి నమస్కారము. యీరాత్రి పొద్దుపోయిందిగనుక సభవారను గ్రహించి వుదయాన్నే దయచేసి యీకార్యం యేలాగైనా సానుకూలం చెయ్యండి

ఆంజ—అలాగైతే మేమింటికినడిచి రేపు వుదయాన్నే వస్తాము. (అని బంధువులతో వెళ్ళుచున్నాడు.)

గార్ద—రామబాదుశాస్త్రిగారూ ! యీలాగుకండి. (చెవిలో) మీరుప్రాయశ్చిత్తం చేయించకుండా వదలిపెట్టవద్దు. (ప్రకాశముగా) రేపువుదయాన్న పెందరాళే దయచెయండి.

రాము—(రహస్యముగా) ఇందులో ప్రాయశ్చిత్తం యెవరికి కావలెను? మాకు దొరికేకూడు పడిపోతూ వున్నది.

గార్ద—(రహస్యముగా) కొంకనక్క దీక్షితులూ! మీరూ తెల్లవారిందాకా ఆలోచించి రేపు దహనం అడ్డుపడే వుపాయం యోచించండి.

రా—దీక్షితులూ! ఇలాగు రా! (రహస్యముగా) నీవు వుపాయశాలివి గనుక దహనం మానేవుపాయం యీరాత్రి నిద్రపోకుండా ఆలోచించి శవాన్ని పగలు రుద్రభూమిలో వేసినా, రాత్రికి సగం శవంనీకు అట్టేపెడతాను.

కొంక—ఆలా చేతులో చెయ్యివేసి ప్రమాణంచెయ్యి. నేను తెల్లవారేటప్పటికి మూడులోకాలకు వెళ్ళినాతిరుగులేని వుపాయం ఆలోచించుకువస్తాను.

రామ—చేతిలో చెయ్యివేసి (రహస్యముగా) మాటతప్పిపోతే, నేను మనిషికి పుట్టలేదు. నేనన్న తరువాత మాట తిరుగుతానటా? ఇందులో దహనపుపెంట పెట్టినవారెవరురా?

కొంక—మరియెవరున్నారు? మేషేశ్వరుడున్ను, అశ్వపతిన్నీ. వాళ్ళతో వృషభేశ్వరుడుకూడా యేకీభవించినాడు. మనయత్నం ఒకవేళ కోనసాగకపోయినా యేదో వంకపెట్టి యీముగ్గురినీ తప్పకుండా వెలివేయింతాము. (తనలో) ఈవక్షిముండాకొడుకును నమ్మరాదు. నేను కష్టపడి తీరావుపాయం ఆలోచిస్తూ యిన్నిమాటలూచెప్పి నాకులేకుండా అంతా పగలుతానేకడితేరుస్తాడేమో! అసలు వట్టుపెట్టుకోవడంలోనే వీడు మాటతప్పితేతాను మనిషికి పుట్టలేదంటూ వున్నాడు. వీడు అసలు మనిషికి పుట్టియేడిసినాడా?

రామ—(రహస్యముగా) మనప్రయత్నం తప్పిపోవడమని వకటితెచ్చిపెట్టకు. నీవుధైర్యం చెప్పకపోతే యీరాత్రినాకు నిద్రపట్టదు.

కొంక—మనప్రయత్నం విఫలంగాదు. కావలసినంత నిద్రపో.

రామ—నీకడుపుచల్లగా! ఆలాకావలెనుగాదూ? శవాన్ని ముట్టుకున్నందుకు వీళ్ళను వెలివెయ్యవలెనని నేను రేపు కావలసినన్ని కారికలు తీసుకువస్తాను.

వ్యాఘ్రా—అందరమూ చేరివున్నాముగనుక రేపువుదయం మళ్ళీ రావడంకంటె యీరాత్రే కర్మచేయిందవచ్చును.

గార్ద—సభవారంతా వెళ్ళిపోయినాకు రేపువుదయాన్నే చేయింతాము. సభవారు విజయంచేస్తూవున్నారు. రేపువుదయాన్నే యెదియెక్కకుండా దయచేసి, ఆపత్సముద్రంలో మునిగివున్న వీరిని యెలాగైనా గట్టెక్కించండి.

[అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

మూషకాసురవిజయము.

రంగము-ఉల్లితోట.

[మూషకభట్టురుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

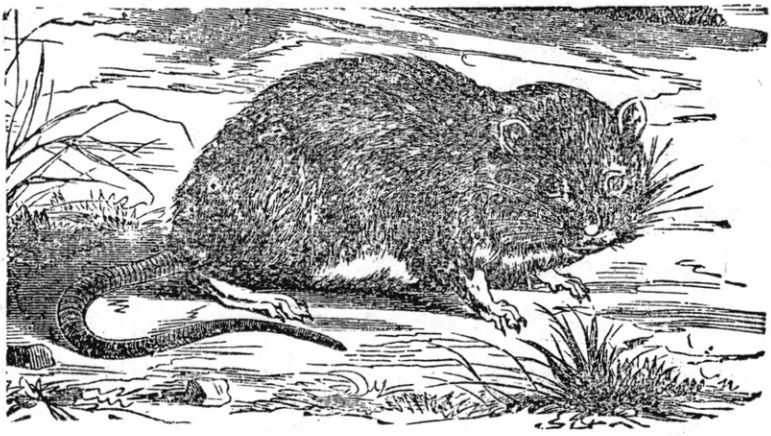

మూషకభట్టురుగారు.

మూష—(అంతట కలయజూచి) ఓహో! యీతోట యెంతరమ్యంగా వున్నది! గట్లపొడుగునా ముల్లంగిచెట్లు వెయ్యబడివున్నవి. వుల్లిమళ్ళలో మధ్యమధ్య పెరుగుతోటకూర మొక్కలు కోమలంగా పెరిగి నవనవలాడుతూ వున్నవి. కంచెల మీద బీరపాదులు పాకి వింతగా కాస్తూవున్నవి. పేరుకుయీపొలం కాపువాడిదంటా రేకాని సమీపంలో కాపురంవుండడంచేత నిజానికి నాదేకాని వాడిదియెంతమాత్ర మున్నుకాదు. యీబీరకాయలూ ముల్లంగిదుంపలూ మొదలయినవాటి నన్నిటినీ వాడికంటె నేనే యెక్కువగా అనుభవిస్తాను. కష్టంవాడిదీ ఫలంనాదీగనుక వాడు నాకోసం కష్టపడే నవుకరుకాని యజమానుడుకాడు. నాకోసం మళ్ళీకూరలు మొదలయినవి వెయ్యడానికి వాడవతలిపొలం యేలాగు దున్నివుంచినాడో! ఈపొలం యెండిపోయేటప్పటికి మళ్ళీ ఆపొలం సిద్ధంఅవుతుంది ఆదుర్గార్గుడమాత్రం నేను చేసేది దొంగపనిఅని తిడుతూవుంటాడు. తిట్టుకుతిట్టుకుని నోరునొప్పియెత్తి వాడే నశిస్తాడు. నూరుతిట్లయినా బొక్కిడు కొట్టలుకావు. ఎక్కడనయినా తిట్లవల్ల చావడమూ దీవనలవల్ల బ్రతకడమూవుంటుందా? వాడురాకమునుపే ఒక్కసారి నాలుగుమూలలూతిరిగి నాపొలంఅంతా చూసుకునివస్తాను. (అని నాలుగు అడుగులు నడిచి) యీవంకను యెవరో వస్తూవున్నారు. ఇక్కడ నిలువబడుతాను.

[అప్పుడు శశకపతిరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

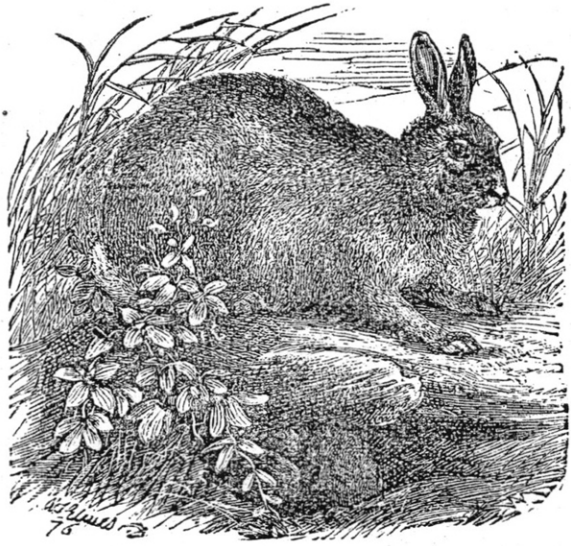

శశకపతిరావుగారు.

శశ—(తనలో) నేను నాపొలం చూచుకోవడానికి వచ్చినాను. యీతోటకూరమొక్కలు మహాయేపుగా పెరిగినవి రేపటిదినం తెల్లవారేటప్పటికి నాబంధువులనందరినీ తీసుకువచ్చి వారికి యీతోటకూరకాడలతో విందుచేసి ద్వాదశీపారణా వనసంతర్పణా కూడాచేస్తాను. తోటమాలి వచ్చేవేళఅయింది, పొలమంతాచూచుకుని వేగిరం వెళ్ళిపోవలెను. (అని నిలుచున్నాఁడు.)

మూష—(సమీపమునకువచ్చి) అయ్యా! నమస్కారము.

శశ—(తేరిపారచూచి తనలో) కాళ్ళు యీడ్చుకుంటూవచ్చి యీపందికొక్కుగాడు నాకు నమస్కారం చేస్తూవున్నాడు. వీడినమస్కారం పుచ్చుకోకుండా గంభీరంగావుండి వీడిముందర నాగొప్పతనం అంతాకనవరచవలెను. (అని గర్వముతో బిగ్గరగా) నీవుయెవడవు? యీపొలంలోకి యెందుకువచ్చినావు?

మూష—(తనలో) నేనుపెట్టిన నమస్కారమయినా పుచ్చుకోకుండాయీచెవులపోతుకు యెంతగర్వంవచ్చింది? సాధ్యమయితే నేను యిప్పుడు వీడిగర్వప్రాయశ్చిత్తంచేసి వీణ్ణిమరీ యింటికిపంపుతాను. (బిగ్గరగా) నేను వుదయాన్నే షికారువచ్చినాను. నాపేరు మూషకభట్టరంటారు.

శశ—వంకరకాళ్ళూనీవూ నీకుషికారకూడానా? నీకాళ్ళుమరివకవిధంగా వుపయోగించుకోరాదా?

మూష—(తనలో) వీడుముందుగా నాకాళ్ళమాటే యెత్తుకున్నాడు. లోకంలో యెవరికిన్ని లేనిలోపాలు యెన్నియెంచినా కోపంరాదుగాని వున్నలోపం

యెంచితే తప్పకుండా వళ్ళుమండుకువస్తుంది. వున్నమాటంటే పులుకువస్తుందన్న సామితఅందరూయెరిగిందే. నావంకరకాళ్ళమాటతలపెట్టినాడుగనుక యేలాగయి నా వీడికి గర్వభంగంచేసి మరీపంపవలెను. (బిగ్గరగా) నావివంకరకాళ్ళు కావడానికి కంచెలుదూకితే నాకాళ్ళుయెవరూవిరుగగొట్టలేదు. నాకాళ్ళు వేరేవిధంగా వుపయోగించుకోవలసిన అవసరంలేదు. యెంతగెడకర్రలలాగువున్నా నీకాళ్ళ కంటె నాకాళ్ళేయెక్కువవుపయోగంగాను అందంగానువున్నవి నీవునన్ను ఆక్షేపించనక్కరలేదు.

శశ—నీవుకంచెలు దాటకపోతే రాత్రిళ్ళు కన్నాలలోనుంచి యిళ్లల్లోదూరడంచాత నీకాళ్ళు వంకరపోయినవి. యెవరికాళ్ళు యెక్కువ వుపయోగం అయిందీ నాలుగు అడుగులు పరుగెత్తితే తెలుస్తుంది.

మూష—అలాగే పరుగెత్తుదాం పందెంవెయ్యి. యేమేమిపందెము ?

శశ—ఇప్పుడుబాగావున్నది. నేను నీమనసువచ్చింది పందెంవేస్తాను. ఇప్పుడే పరుగెత్తుదామురా. అన్నమాటకు నీవు తిరిగిపోకూడదు.

మూష—తిరిగిపోతే పరుగెత్తలేక నీవు తిరిగిపోతావుగాని నేను యెన్నటికీ తిరిగిపోను. ఇప్పుడు వరహావరహా. పందెం నేనుతిరిగిపోతే రేపటినుంచి నన్నీపేరుతో పిలువవద్దు. చిన్నప్పటినుంచీ కందమూలఫలాలు భక్షిస్తూతపస్సుచేసి యీ పొలంలోవున్న పందికొక్కులకన్నిటికీ గురువునయి సంపాదించుకొన్న భట్టర్ బిరుదు నేటితోతీసి పారవేస్తాను.

శశ—నీవువేసిన పందాయానకు వప్పుకున్నాను. గాదెకింది పందికొక్కులాగు నీవు యెంతసంపాదించినా నీదగ్గర డబ్బువుండదుగనుక నీవు వక్క వరహామాత్రమే పందెమువేసినావుగాని నేను వోడిపోతేనీకు పదివరహాలుయిస్తాను. యెక్కడనుంచి యెక్కడదాకా పరుగెత్తుదామో చెప్పు.

మూష—పొలంవాడు వచ్చేసమయం అయింది గనుక పరుగెత్తడానికి యిదిమంచిస్థలంకాదు. అదుగో ఆదున్నినపొలంలో ఆకంచెకాడినుంచి యీకంచెదాకా పరుగెత్తుదాము.

శశ—ఆలాగయితే పరుగెత్తుదాము బయలుదేరు.

మూష—తొందరపడక కొంచెమునేపుతాళు. నేనునిన్న యేకాదశినిలహారం చేసినాను. ఇంటికివెళ్ళి ద్వాదశిపారణచేసివస్తాను. మాయిల్లు ఇవతలికంచెలోవున్నది. నీవు అవతలకంచెదగ్గరవుండు. నేను భోజనంచేసివచ్చి నిన్ను యిప్పుడేకలుసుకుంటాను. పందెం అక్కడనుంచే ఆరంభింతాము.

శశ—ఈవంకపెట్టి మళ్ళీరాకుండా మాయ మయ్యేవుసుమీ. ఈలోగా నే

నుకూడా ఫలహారంచేసివచ్చి నీకోసం ఆకంచెకాడ కనిపెట్టుకుని వుంటాను.

మూష—చాలలేక నీవుపారిపోతావేమో కాని నేనుపారిపోను. అటువంటి చేష్టలు నావద్దలేవు.

శశ—నీపందికొక్కు చేష్టలుమాని వేగిరంవెళ్ళిరా. మళ్ళీవచ్చిన తరువాత కావలసినన్ని జంభాలునరకవచ్చును.

మూష—జంభాలు నావయిందీ నీవయిందీ తరువాత క్రియలో తెలుస్తుంది. వట్టిమాటలతో యేమిప్రయోజనము? మళ్ళీవచ్చినీ చేతనే నాతో పరుగెత్త లేనని పిస్తాను. చూడు.

శశ—అట్టేవాగకపో. తాటాకుల చప్పుళ్ళకు కుందేళ్ళు జడుస్తవా?

మూష—తినబోతూ రుచులెందుకు? అదీ తెలుస్తుంది. (అని తన యింటివంక నడుచుచున్నాడు.)

శశ—ఇదుగో నేను ఫలహారానికి వెళుతూవున్నాను. నీవువేగిరంరా. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

మూష—(కొంచెమునడిచి యిల్లుచేరి) ఓసీ! ఓసీ! వేగిరం యెదురుగుండారా. ఈకలికాలంలో భార్యలు భర్తలకు యెదురుగుండారావడమూ శిశ్రూష చెయ్యడమూ అంతాపోయింది. ఈకాలంలో పురాణాలలో చెప్పేమోస్తరు ప్రతివ్రతలే లేరు.

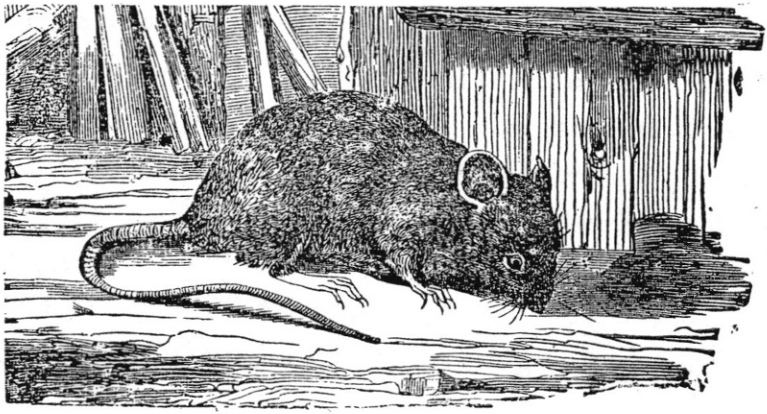

మూషికాంబగారు.

భార్య—(కన్నములోనుండిపయికిపచ్చి) నేనుమహాపతివ్రతనుకానా? యీ లోకంలోనాకంటె భర్తఆజ్ఞలో మెలిగేవారెవ్వరున్నారు? మీరుఅక్కడాఅక్కడా తిరిగివచ్చేటప్పటికి నేనుసిద్ధంగావుండి మీకు సమస్తోపచారాలూ చెయ్యడంలేదా?

మూష—నేనులోకంలోవాళ్ళమాట చెప్పినానుగాని నీమాటకాదు. నీవుతప్పకుండాపతివ్రతవే. మొగుడుచెప్పినట్లల్లాచేసే నీవంటియిల్లాళ్ళుకొందరు వుండబట్టే

యీకలియుగం నిలిచివున్నది. నేను పక్కపని చేసుకు వచ్చినాను అందులో నాకు నీసహాయం కావలెను

భార్య—ఏమి చేసుకునివచ్చినాగో చెప్పండి. నాచేతనయినపని నేనుచేస్తాను

మూష—అదిమరేమీ గొప్పపనికాదు. నేను వక చెవులపిల్లితోకూడా పరుగెత్తడానికి పందెంవేసివచ్చినాను. పందెం మనంగెలిస్తే మనకు పదివరహాలు వస్తవి. ఆ చెవులపోతుకు తానేమో నాకంటే మహావేగంగా పరుగెత్తగలనని యెంతో గర్వము. ఇలాగర్వపడేవాళ్ళు బుద్ధిహీనులుగాని తెలివిగలవాళ్ళుకారు. మనం వకమహేంద్రజాలంచేసి దాన్నియేలాగయినా గెలువవలెను.

భార్య—మీకు యేమి మతిపోయిందా యేమిటి? పొట్టయీడ్చుకు టూ కదలలేని పుట్టపందికొక్కు యెక్కడ? మేఘాలమీదయెగసిపోయే కుందేలుతో పరుగెత్తడం యెక్కడ? యీరోజునమీకు యేమీపిచ్చయెత్తలేదుగద?

మూష—నోరుమూసుకో. భార్యభర్తమాటకు యెదురాడకూడదు. నోరెత్తక నేనుచెప్పినట్టుచెయ్యి. పురుషులుచెప్పినట్టెల్లాచెయ్యడం కులస్త్రీలకుధర్మంగాని లేనిపోనిప్రశ్నలు వెయ్యకూడదు. పురుషుల వ్యవహారాలూ రాచకార్యాలూ ఆడవాళ్ళకు మీకు యేమి తెలుస్తవి?

భార్య—మీరన్నట్లు మాకేమీ తెలియవుగాని—

మూష—నోరుముయ్యి. నాయెదుట భయంలేకుండా మళ్లీమాటాడుతావు! నేనుయిప్పుడు చెప్పినట్లు నీవుచేస్తావా చెయ్యవా! నాఆజ్ఞ వినకపోతే యీకర్రయిప్పుడు నీవీపుమీద విరుగుతుంది.

భార్య—మీఆజ్ఞ వినకుండావుండడానికి గుండెలున్నవా? ఏమిఆజ్ఞాపిస్తారో ఆజ్ఞాపించండి. మీఆజ్ఞకు బద్ధురాలనయి చేతులుకట్టుకొని చేస్తాను. మొగుడు భార్యను గోదావరిలో దూకుమంటే దూకవలెను.

మూష—ఓప్రియురాలా! ఈనాగటిచాళ్లలోపడి యీపొలంలో యీకంచె దగ్గిరనుంచి ఆకంచెదాకా మేము పందెంవేసి పరుగెత్తుతాము. నీవుయిక్కడదాగివుండి అకుందేలు పరుగెత్తుకుని రావడంతోటే చటుక్కున పయికివచ్చినేనేముందువచ్చినానని అంటూవుండు. అతనుమళ్ళీ పరుగెత్తుమంటే మంచిదని నాలుగడుగులుపరుగెత్తి కుందేలుదాటిపోయినతరువాత వెనుకనిలువబడు. రూపంచూస్తేనాకూనీకూభేదం తెలియదుగనుక ఆకుందేలుగాడు నీవేనేననుకుంటాడు. అప్పుడు పందెం మనంగెలుస్తాము. అదుగో కుందేలాకంచెవద్దకుపోతూవున్నది. నీవు కనపడకుండా దాక్కునివుండు. ఈలోగా నీకూనాకూ భేదంతెలియకుండా వుండడానికి నామొగాన్నివున్నట్టే నీవుకూడామొగాన్ని నామాలుపెట్టుకుని శ్రీవైష్ణవునివలెవుండు.

భార్య—అలాగేవుంటాను. (అని వకనాగటిచాలులో దాగుకొనుచున్నది)

మూష—ఓప్రియురాలా! సరిగా నేను చెప్పినట్టు చెయ్యవలెనుసుమా. నే నాకుందేలువద్దకు వెళుతూవున్నాను. (అని నడుచుచున్నాఁడు.)

(అప్పుడు శశకపతిరావు మరలప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

శశ—ఓమూషకభట్టాచార్యా! ఈకాస్తదూరము నీవెంకసేవు నడిచినావు నీవు పందెంగెలిచే లక్షణం ఆరంభములోనే కనపడ్డది. నీకోసం నేను యెంతోసేపటినుంచి యెదురుచూస్తూవున్నాను.

మూష—నేనుపరుగెత్తలేక మెల్లిగానడిచినా ననుకున్నావాయేమిటి? తప్పుకుంటే నీకంటె ఘదిరెట్లు వేగంగా పరుగెత్తగలను. నేను చదువుకున్నవాణ్ని గనుక భోజనం చెయ్యడంతోటే పరుగెత్తడం దేహారోగ్యానికి మంచిదికాదని మెల్లిగా పెళ్ళినడకనడిచివచ్చినాను. నీవు ఆమాత్రం గ్రహించలేకపోయినావు.

శశ—నీపాండిత్యానికేమిగాని మనంపేనుకున్న పందెమువ్రకారము పరుగెత్తుదాము వస్తావా?

మూష—తప్పకుండావస్తాను. పరుగెత్తవలసిన స్థలంయేదో నీకు తెలుసునా? సరిగా ఆకంచెమీదవున్న బీరపాదువద్దకు పరుగెత్తవలెను.

శశ—మంచిది. సరేనా? పరుగెత్తవచ్చునా? ఆరంభించు. (అనివాయువేగ మనోవేగమున పరుగెత్తుచున్నాఁడు.)

మూష—ఇదిగో ఆరంభించినాను. (అని నాలుగడుగులువేసి నాగటిచాలులో నడఁగి స్వస్తముగా కూరుచుండి) అదుగో! అప్పుడే కుందేలుగాడు బీరపాదుదగ్గిరకు వెళ్ళినాడు? నాపెళ్ళాముకడ్డ సిద్ధంగావుండి నేనుచెప్పినట్లు చెయ్యవచ్చును. వీడు నామాయలో పడిపోతాడు.

శశ—ఇదిగోనేను పరుగుత్తుకొని వచ్చినాను.

భార్య—(మూషకాంబ).—నీకంటె ముందుగానే నేనువచ్చినాను.

శశ—(ఆశ్చర్యపడి తనలో) ఇదియేమి? ఇందంజాల మహేంద్రజాలముగా వున్నది? (బిగ్గరగా) ఓమూషకభట్టరా? మళ్ళీపరుగెత్తుదామురా. వక్రమాటుతో నాకు నమ్మకంలేకుండావున్నది.

భార్య—మంచిది. అలాగే పరుగెత్తుదాము.

శశ—ఇదుగో బయలుదేరుతూవున్నాను. (అని మునుపటికంటెను వేగముగా పరుగెత్తుచున్నాఁడు.)

మూష—అదుగో శశకపతిగాడు మళ్ళీ యిటుకేసి పరుగెత్తుకుని వస్తూవున్నాడు. నాభార్యావాణ్ని మోసంచేసింది. అది పతివ్రతఅయినందుకు సందేహములేదు.

శశ—ఈవైపుకు నేను ముందుగా వచ్చినాను.

మూష—(పైకిలేచి) లేదు. ఇక్కడికి నేనేముందుగా వచ్చినాను.

శశ—(తనలో) వీడివద్ద దెయ్యాలమంత్రం వున్నదాయేమిటి? ఇదిపెద్ద మోసంగా కనుపడుతూవున్నది (బిగ్గరగా) ముఖ్యంగా మూడుసార్లు పరీక్ష చెయ్యవలెను. ఇంకొకమాటుకూడా పరుగెత్తుదామురా.

మూష—నీవెన్ని సారులు పరుగెత్తుదామంటే అన్నిసారులే పరుగెత్తుదాము. లక్షసారులు పరుగెత్తినా నాకువచ్చిన భయంలేదు.

శశ—అలాగైతేరా. (అనిపరుగెత్తి) ఈసారైనా నేనుముందుగావచ్చినానా లేదా?

భార్య—(పయికిలేచి) లేదు. నాకంటె నీవు వేయిరెట్లు వెనుకవచ్చినావు

శశ—ఈవొక్కసారికూడా పరుగెత్తు. మొదట బయలుదేరిన స్థలానికి మళ్ళీ వెళుదాము. ఈమాటుకూడా నేను వోడిపోతే నీవు గెలిచినట్లు వప్పుకుని ఫదివరహాలూ యిచ్చి వెళ్ళిపోతాను. (అని పరుగెత్తి) ఇప్పుడు నీవుముందా నేను ముందా?

మూష—నేనేముందు. నాఫదివరహాలూ నాచేతిలోవేసి యింటికి యేడుస్తూ వెళ్ళు. ఇప్పటికైనా నన్నాక్షేపించినందుకు నీకు గర్వభంగం అయిందా? ఇఖ ముందెప్పుడూ యెవరినీ ఆక్షేపించక యీపరాభవంతో బుద్ధితెచ్చుకో.

శశ—ఇవుగో వరహాలు పుచ్చుకో. (అని యిచ్చి వెళ్ళిపోవుచున్నాడు.)

మూష—(భార్యావద్దకు మెల్లగా నడిచివచ్చి) ఓపియురాలా! నన్నునీవు గెలిపించినావు. ఇదినాకు ఫథమవిజయం. ఈపదివరహాలతోనూ నీవు నగలు చేయించుకో. భార్యాభర్తలు ఐకమత్యంగా వుంటే యెప్పుడూ యిటువంటి లాభాలువస్తవి.

భార్య—నాకు నగలక్కరలేదు. ఈవరహాలతో మీఅప్పులు తీర్చుకొండి. పొద్దెక్కింది యింట్లోకి వెళుదామురండి.

(అని యిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

—o—